

TÜRK ROMANINDA ALANYA'YA DAİR ÜÇ BAHİS

Mustafa DERE*

Geliş Tarihi: 02.02.2021

Kabul Tarihi: 23.02.2021

Atıf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: 7

Sayfa: 31-50

Yıl: 2021

Dönem: Haziran

Özet

Türkiye'nin güney sahilinde bulunan ve günümüzde idarî olarak Antalya iline bağlı olan Alanya, hem kültürel hem de stratejik bakımdan önemli bir yerdir. Bu önem, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarından beri süregelen köklü bir siyasi ve tarihsel geçmişe dayanmaktadır. Kültür bir bütün olarak düşünülürse, kültürün bir şubesi olan edebiyat cephesinde de Alanya'ya dair birtakım izler bulmak mümkündür. Daha özele inilecek olursa Türk roman yazarları nadiren de olsa Alanya'ya dair birtakım unsurları eserlerinde söz konusu etmişlerdir. Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf*'u (1937), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*'i (1950) ve Refik Halid Karay'ın *2000 Yılın Sevgilisi* (1954) adlı romanı buna örnek gösterilebilir.

Bu incelemede *Kuyucaklı Yusuf* romanında yer alan Alanyalı Kâzım, *Sahnenin Dışındakiler* romanındaki Alâiyeli (Alanyalı) Ahmet ve *2000 Yılın Sevgilisi*'ndeki Alanya ile ilgili mekâna dayanan tarihsel anlatım değerlendirilecektir. Ayrıca sözü edilen karakterler ve mekânla ilgili unsurlar, kurgudaki yerleri bakımından tematik olarak yorumlanmaya/tahlil edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, Alanya, Sabahattin Ali, Ahmet Hamdi Tanpınar, Refik Halid Karay.

* Dr., Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu, mustafadere@odu.edu.tr / ORCID: 0000-0002-3326-2678.

THREE INQUIRY ON ALANYA IN TURKISH ROMAN

Mustafa DERE*

First Received: 02.02.2021

Accepted: 23.02.2021

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: 7

Pages: 31-50

Year: 2021

Session: June

Abstract

Located on the southern coast of Turkey, and today that is connected to the administrative province of Antalya, Alanya is an important place both culturally and strategically. This importance is based on a deep-rooted political and historical background from the Roman, Byzantine, Seljuk and Ottoman Empires. If the culture is considered as a whole, it is possible to find some traces of Alanya on the literary front, which is a branch of culture. More specifically, even though it is rare, Turkish authors mentioned some elements about Alanya in their works. Sabahattin Ali's *Kuyucaklı Yusuf* (1937) Ahmet Hamdi Tanpınar's *Sahnenin Dışındakiler* (1950) and Refik Halid Karay's *2000 Yılın Sevgilisi* (1954) can be given as an example to this.

In this review Alanyalı Kâzım in *Kuyucaklı Yusuf*, Alâiyeli (Alanyalı) Ahmet in *Sahnenin Dışındakiler* and Alanya in *2000 Yılın Sevgilisi* will be evaluated through historical narrative based on the location. In addition, the mentioned characters and the elements related to the location will be tried to be interpreted / analyzed thematically in terms of their place in the fiction.

Keywords: Turkish novel, Alanya, Sabahattin Ali, Ahmet Hamdi Tanpınar, Refik Halid Karay.

* Dr., Ordu University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Ordu, mustafadere@odu.edu.tr / ORCID: 0000-0002-3326-2678.

Giriş

Alanya, günümüzde özellikle kültürel ve turistik değeri bakımından yerli halkın ve yabancıların ilgi odağı hâline gelen bir yerdir. Söz konusu cazibesini ise hem coğrafi ve fizikî konumuna hem de tarihî süreç içinde birçok köklü medeniyete ev sahipliği yapmasına borçludur. İbrahim Hakkı Konyalı, Alanya'ya dair bir başucu kitabı olma özelliğini taşıyan *Alanya -Tarihî Turistik Kılavuz-* adlı eserinde şehrin bulunduğu yere dair, “*Asya'nın bir bel kemiği gibi doğudan batıya doğru uzanan Toroslar'ın denize en çok yaklaştığı bir yere kurulmuştur*” (Konyalı 1946: 11) ifadesini kullanmaktadır.

Alanya'ya Paleolitik çağdan beri insanların yerleştikleri bilinir (Özkan 2004: 115-116). Şehir, ilk çağda Korakesion adıyla anılır ve Roma döneminde önemini muhafaza ederek uzun süre deniz korsanlarının sığınak yeri durumuna gelir. Kıbrıs Krallığı'na bağlı iken 1221 yılında I. Alâeddin Keykubat tarafından fethedildikten sonra, Bizans devrinde Kalonoros şeklinde değiştirilen adı, I. Alâeddin Keykubat'a nispetle Alâiye olur (Bostan 1989: 339-341). I. Alâeddin Keykubat, fethin ardından, “*Alâiye şehir ve kalesini, medenî tesislerini inşa ederek kendisine ve haleflerine kışlık merkez ve dinlenme yeri hâline getirir*” (Göde 2004: 107-108).

Anadolu Selçuklu Devleti yıkılış arifesindeyken ve yıkıldıktan sonra Alanya için Karamanoğulları'nın hâkimiyeti söz konusudur ve bu süreçte Kıbrıs Krallığı ile birtakım mücadelelere girişilmiştir (Bostan 1989: 339-341). 1471'de Gedik Ahmed Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri Karamanoğulları Beyliği'ni ortadan kaldırıp Alanya'yı da muhasarasına alınca burası için yeni bir dönem daha başlar (Lloyd, Rice 1989: 8). II. Meşrutiyet'ten, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar, Osmanlı Devleti'nin yıkılışının ve bağımsızlık kaygısı içinde yeni bir düzenin kurulmaya çalışılmasının getirdiği sıkıntıları bütün Anadolu şehirleri gibi Alanya'nın da yaşayacağı âşikârdır.¹ Bununla birlikte şehir, adını 1933 yılına kadar Alâiye olarak devam ettirmiş; bu tarihte Dâhiliye Vekâleti'nin teklifiyle Alanya adını almıştır (Gönüllü 2008: 107).

Tarih kitapları ve seyahatname türündeki eserler hariç tutulursa kültürün bir şubesi olan edebiyat cephesinde de Alanya'ya dair birtakım izlere rastlamak mümkündür. Daha özele inilecek olursa Türk roman yazarları zaman zaman Alanya'ya dair bazı unsurları eserlerinde değerlendirmişler, yorumlamışlar veya çeşitli işlevlerle kurguya dâhil etmişlerdir. Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf'u* (1937), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. (Gönüllü 2008).

Sahnenin Dışındakiler'i (1950) ve Refik Halid Karay'ın *2000 Yılın Sevgilisi* (1954) adlı romanı buna örnek oluşturmaktadır.

Sabahattin Ali roman, hikâye, şiir ve tiyatro başta olmak üzere edebiyatın pek çok türünde kalem oynatmış ve Cumhuriyet Devri Türk edebiyatı içerisinde adından söz ettirmiş önemli bir yazardır. *Kuyucaklı Yusuf* Sabahattin Ali'nin ilk romanıdır ve hem içerik hem de ele alınan meselelerin değerlendirilmesi noktasında birçok araştırmacı tarafından Türk edebiyatı için bir kilometre taşı olarak kabul edilir. Buna ek olarak Cevdet Kudret, *Kuyucaklı Yusuf*'un, “İkinci Meşrutiyet döneminde gelişmeye başlayan memleket edebiyatı çığırının Cumhuriyet dönemindeki başarılı ilk örneği” (Cevdet Kudret 2004: 85) olduğunu söylemektedir.

Roman, ilk defa, Konya'da yayımlanan *Yeni Anadolu* gazetesinde tefrika edilse de ücret anlaşmazlığı sebebiyle yarıda kesilir. Daha sonra *Projektör* adlı bir derginin 1936 yılındaki Mart sayısında yayımlanmaya başlar, fakat bu da devamlı olmaz. Eserin tamamlanamayan üçüncü tefrikası *Varlık* dergisinin 1 Kasım 1937 tarihindeki 8. sayısında yapılır. Tam tefrika ise 9 Kasım 1936-21 Ocak 1937 tarihleri arasında *Tan* gazetesinde gerçekleşir (Korkmaz 2016: 283-284). Bununla birlikte eser aynı yıl kitap hâlinde Yeni Kitapçı tarafından İstanbul'da yayımlanır.

Sahnenin Dışındakiler, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın üçüncü romanıdır. Eser 9 Mart-26 Mayıs 1950 tarihleri arasında *Yeni İstanbul* gazetesinde tefrika edilmiş, 1973'te Büyük Kitaplık tarafından İstanbul'da kitap hâlinde yayımlanmıştır (Törenek 2009: 113). Roman, karakterler ve ilişkiler ağı bakımından bağlı olduğu *Mahur Beste* ve *Huzur* romanlarının kronolojik olarak ikinci kitabıdır. Yazar bu üç romanda, “Tanzimat'tan-Abdülhamid döneminden, II. Dünya Savaşına kadar olan geniş bir zaman dilimini içinde almaktadır” (Dere 2015: 244-255). Bu zaman dilimi içerisinde *Sahnenin Dışındakiler*'de Mütareke İstanbul'u söz konusu edilir.

2000 Yılın Sevgilisi, Şerif Aktaş'ın da belirttiği gibi, “tarihî roman olduğu için yazarın diğer eserlerinden ayrılmaktadır” ve Refik Halid Karay “bu eseri yazmak için bir hayli psikoloji ve tarihe ait eserle meşgul olmuştur” (Aktaş 1986: 102). Eserin kurgusu, hem karakterlerin ortaya konuluşu hem de mekân anlatımları noktasında orijinal bir niteliğe sahiptir. Romanın ilk baskısı ise 1954 yılında Çağlayan Yayınevi tarafından İstanbul'da yapılmıştır.

Kuyucaklı Yusuf, Sahnenin Dışındakiler ve *2000 Yılın Sevgilisi* birbirlerinden bağımsız konulara, içeriklere ve yaklaşımlara sahip romanlardır. Fakat bu üç romanda, önem derecesi değişmekle birlikte, karakter veya mekân anlatımı noktasında Alanya'ya dair birtakım bahisler yer almaktadır. *Kuyucaklı Yusuf*'taki Alanyalı Kâzım, *Sahnenin Dışındakiler*'deki Alâiyeli Ahmet ve *2000 Yılın Sevgilisi*'ndeki Alanya'nın tarihsel süreciyle ilgili mekân anlatımları bu açıdan dikkat çeken örneklerdir.

Türk Romanında Alanya'ya Dair Üç Bahis

Sabahattin Ali *Kuyucaklı Yusuf*'ta toplumsal yapıdan kaynaklanan bir çatışmayı; bürokrasi, eşraf ve ezilen halk cephesinden ortaya koymaktadır (Moran 2005: 22). Dolayısıyla romanda toplumun her kesiminden insanların söz konusu edildiği görülür. Yazar, eserde ana mekân olarak Edremit'i seçer ve şehrin sosyal yapısını da belli ölçüde okura göstermeye çalışır.² Bu çerçevede birçok karakter, temsilî değerleri ve işlevleri bakımından romanın kurgusu içerisinde yerlerini alır.

1903 senesinin sonbaharında Aydın'ın Nazilli kazasına yakın Kuyucak köyünü eşkıyalar basar ve bir karı kocayı öldürürler. Kaymakam Salâhattin Bey, onların kimsesiz kalan çocukları Yusuf'u evlatlık alır. Salâhattin Bey, bir müddet sonra naklen Edremit'e tayin edilir. Edremit, hem Salâhattin Bey hem de ailesi için yeni bir çevre ve yeni bir hayat tarzı demektir. O güne kadar çekingen ve soğuk mizacı sebebiyle kimseyle samimiyet kurmayan Yusuf, Edremit'e gelince bazı mahalle arkadaşları edinir. Bu arkadaşlardan biri Alanyalı Rüştü Efendi'nin oğlu Kâzım'dır.

Alanyalı Kâzım romanın tâli şahıslarındandır ve yalnızca Yusuf'un çocukluk günlerinin anlatıldığı kısımlarda adı geçmektedir. Alanyalı Kâzım'ın evlerinin bahçesi çok büyük olduğu için çocuklar genellikle orada oynarlar. Çocukların, Alanyalı Kâzım'ın evlerinin bahçesini tercih etmesinde burada birçok meyve ağacının bulunmasının da etkisi vardır:

“Hele kocaman ekşi bir karadut ağacı bir mıknaş gibi mahallenin çocuklarını çekerdi. Sırf bu dutun hatırı için Kâzım ile ahbap olanlar vardı. Akşam serinliğinde ihtiyar ağacın dalları, irili ufaklı çocuklarla dolar, geniş ve yeşil yaprakların arasından kâh aşağı doğru sallanan bir bacak, kâh başka bir dala uzanmaya çalışan bir kol görünürdü. Ağaçtan inenlerin elleri, yüzleri ve

² Yazarın bu mekânı seçmesi tesadüfi değildir. Zira Mehmet Güneş'in de belirttiği gibi, “Sabahattin Ali'nin çocukluk yıllarını geçirdiği Batı Anadolu coğrafyası ve insanı her bakımdan eserleri için önemli bir kaynak”tır (Güneş 2016: 29).

gömlekleri koyu vişneçürüğü lekelerle donanır, hepsi ellerinde bir avuç dut yaprağı, bunlarla uğuşturarak lekelerini çıkarmak için tulumbanın başına koşarlardı” (Sabahattin Ali 2007: 29).

Alanyalı Kâzım hem okula gider hem de sahibi oldukları manifaturacı dükkânında babasına yardım eder. Kâzım, yaşça diğer arkadaşlarından büyüktür ve onların hepsinden daha hesaplıdır. Buna sebeple hiçbir şeyin karşılıksız alınmasına imkân vermez ve dutların bedeli olarak cuma günleri yaptıkları gezintilere hiçbir şey götürmeyip arkadaşlarının getirdiği yiyeceklerden geçinir.

Romanın ilerleyen sayfalarında bir bayram gününden bahsedilirken Alanyalı Kâzım'ın da adı geçer. Yusuf ve Salâhattin Bey'in kızı Muazzez, bir müddet sonra yanlarına gelecek olan Alanyalı Kâzım, Şube Reisi'nin oğlu Vasfi, Vasfi'nin kız kardeşi Meliha ve Şerif Efendi'nin oğlu Ali ile birlikte bir araba tutup Akçay iskelesine gideceklerdir. Fakat bu sırada Ali gelerek Alanyalı Kâzım'a babasının dükkândaki işlerin yoğunluğu sebebiyle öğle yemeğinden önce izin vermediğini söyler.

Yörenin ileri gelenlerinden fabrikatör Hilmi Bey'in oğlu Şakir, bayram yerinde Muazzez'e sataşır ve Yusuf'tan dayak yer. Bu hadiseden sonra arkadaşları, Şakir'den çekindikleri için Yusuf'un yanında dolaşmak istemezler. Söz konusu arkadaşlar arasında Alanyalı Kâzım da vardır: *“Eğer Yusuf herkesi kendisi gibi zannetmese ve etrafına biraz da anlar gözlerle baksa, o bayram vakasından sonra birçok arkadaşlarının tavırlarının değiştiğini, mesela Şube Reisi'nin oğlu Vasfi'nin kendisiyle pek gezmek istemediğini, Alanyalı Kâzım'ın dükkânına gittiği zaman, eskisi kadar riayet görmediğini sezerdi”* (Sabahattin Ali 2007: 40).

I. Dünya Savaşı patlak verdiğiğinde -Alanyalı Kâzım'ın ismi zikredilmese de- Yusuf'un çocukluk arkadaşlarının askere alındığı ifade edilir. Hatta onlar, yaşlarının uygunluğu dolayısıyla cepheye ilk sevk edilenler arasındadır: *“Mahallede her evde bir kişi gitti denilebilirdi. Yusuf'un çocukluk arkadaşları ilk partide sevk edilenler arasındaydı”* (Sabahattin Ali 2007: 161).

Romanda Alanyalı Kâzım dışında, Alanya'dan veya Alanya'ya yakın yerlerden bazı karakterlerin figüratif veya fon niteliğinde kurguda yer aldıklarını söylemek mümkündür. Edremitliler Ramazan ayında Kurşunlu Cami'de İbradılı³ Salim Hoca'nın vaazlarını

³ Günümüzde Antalya iline bağlı bir ilçedir.

dinlerler. Bayram yerinde ise Alanyalı ve Aksekili⁴ gezgin satıcılar bulunur: “*Meydanın kenarında, üzerine tente gerilmiş sergilerin altında, Alanyalı ve Aksekili çerçiler bağıra bağıra bilezik, kurdela, sakız, kına vesaire satıyorlardı*” (Sabahattin Ali 2007: 36).

Alanyalı Kâzım da dâhil olmak üzere, tâli şahıs veya figüratif-fon şahıs olarak söz konusu edilen bu karakterler, yazarın bütün yönleriyle ortaya koymaya çalıştığı toplumsal ve sosyal yapının dekoratif bir parçasıdır. Serdar Genç, 1835 yılı esnaf sayımı çerçevesinde Edremit esnaf teşkilatını incelediği makalesinde Şer’iye sicil defterlerini kanıt göstererek burada esnafılık yapan kimselerin çeşitliliğine dikkat çeker. Zira esnaf arasında gayrimüslimler de dâhil olmak üzere, yerli halkın dışında başka şehirlerden gelen birçok kimse ile karşılaşılır (Genç 2009: 277-293).⁵ Şehirde yerel anlamda radikal bir toplumsal hareketliliğin olmadığı düşünülürse aynı çeşitliliğin ilerleyen yıllarda devam ettiği söylenebilir. Nitekim romanda ortaya konulan sosyal yapı bunu açıkça göstermektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi, Alanyalı Kâzım’ın babasının bir manifaturacı olması, bayram gününde ise etrafı Alanyalı ve Aksekili satıcıların doldurması bunun açık bir ispatıdır. Sabahattin Ali, onlar aracılığıyla kasabadaki demografik duruma realist bir çerçevede dikkat çekmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Murat Koç’un da belirttiği gibi, “*karşılaştığı her insana romancı kimliğiyle bakar. Onların bir sözü, bir bakışı, duruşu veya küçük bir hareketinden yola çıkarak şahsi macerası üzerinde düşünür. Böylece bizi günlük hayatını yaşayan insanlarda da anlatılacak bir yan bulunduğu fikrine götürür*” (Koç 2014: 66-67). *Sahnenin Dışındakiler* romanında sözü edilen Alâiyeli Ahmet’i de bu perspektiften değerlendirmek gerekir. *Kuyucaklı Yusuf*’taki Alanyalı Kâzım gibi, tâli şahıslar arasında sayılabilecek Alâiyeli Ahmet, ilk bakışta romanda yalnızca bir dekor veya fon izlenimini uyandırır. Fakat okur, eseri bir bütün olarak ele aldığı anda onun sıradan gibi görünen hayat hikâyesinin çok katmanlı anlamsal değerini fark eder. Selim İleri, “*Sahnenin Dışındakiler*” başlıklı yazısında Alâiyeli Ahmet’in kurgudaki yerini ve önemini söz konusu bağlamda şöyle değerlendirmektedir:

⁴ Günümüzde Antalya iline bağlı bir ilçedir.

⁵ Serdar Genç, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Edremit’te Yabancılar” başlıklı makalesinde Edremit’e gelen yabancıların memleketlerini söz konusu ederken de Alanya’yı sayar: “Şer’iye sicillerindeki kayıtlardan tespit edilen yabancıların memleketleri şunlardır: Akhisar, Alaiye, Amasya, Avunya, Bağdat, Balyambolu, Balıkesir, Bayramiç, Bergama, Biga, Bozcaada, Bursa, Çan, Çankırı, Demirci, Denizli, Engürü, Erzincan, Ezine, Filibe, Gelenbe, Gelibolu, Gölikesri, Göynük, Hasköy, İstanbul, İmroz, İvrindi, İzmir, Kal’-yı Sultani, Karahisar-ı Nallu, Karadeniz sahili, Karacasu, Kayseri, Kemah, Kemer, Keşan, Konya, Kürdistan, Laz diyarı, Malatya, Manyas, Midilli, Molova, Mora, Pravişte, Sakız, Semadirek, Serez, Silistre, Sincan, Soma, Taraklı, Tavşanlı, Tekfurdağı, Tire, Tokat, Tosya, Trabzon, Tuzla (Kızılcatuzla), Urla, Van, Yalvaç, Yunda Adası ve Zile’dir” (Genç 2013: 358-379).

“Okur, bir an Ahmet’in niçin anlatıldığını kavrayamıyor; incelikli, ama yersiz, bütünden ayrı düşmüş bir ayrıntı santiyor. Oysa romanın irdeleyici bölümlerinde Alâiyeli Ahmet, cevherli kişiliğiyle memleketin kurtuluşu için tek öneri gibi karşımıza çıkacaktır. Tanpınar’ın, edebiyat eserinde bütünlük arayışının güçlü bir kanıtı olarak üstelik. Düşsel aynadan yüzlerin arasında Alâiyeli Ahmet, yani Anadolu insanı nice mucizeler, arınmışlıklar, isyanlar, onurlar, boyun eğmeler simgelemektedir. Cemal belleğinde geçit yapan öbür yüzlerin kaybolmasını, toptan yok olmasını diler sanki. Her şey Anadolu insanıyladır” (İleri 2008: 221-224).

Ahmet Hamdi Tanpınar, Alâiyeli Ahmet’in başından geçenleri, *“önce hikâye olarak tasarlamış, ancak sonra romanın içerisine ayrı bir hikâye gibi katmıştır”* (Törenek 2009: 146). Zira 1944 yılında Ahmet Kutsi Tecer’e yazdığı bir mektupta, idamına şahit olduğu bir asker kaçağı olan Alâiyeli Ahmet’in hikâyesini yazmaya başladığını söylemektedir:

“Ben bir hikâyeye daha başladım. Alâiyeli Ahmet. Cenup ifriti dedikleri şey Frenklerin. Antalya’daki çocukluk hayatım beni pek ‘obsedé’ ediyordu. Sonra babamın hatıraları. Babamdan bahsedecek değilim, fakat çocukluğumun, o senelerin karıştığı güneş ışığı ve manzarada o da yaşıyor. O manzara, o ışık esas. Mevzu, idamına şahit olduğum bir asker kaçağıdır. Bilmiyorum, mahzuru olur mu?” (Kerman 2017: 61-62).

Sahnenin Dışındakiler’de Alâiyeli Ahmet ile ilgili anlatım, eserde “Hâdiseler” başlığını taşıyan ikinci kısmın beşinci bölümünde yer alır. Romanın hem aslı şahsı hem de anlatıcısı olan Cemal, çocukluğunun geçtiği İstanbul’a tıp tahsili için gelmiştir. Fakat şehrin işgal altında bulunması dolayısıyla kendisini bir anda hadiselerin içinde bulur. Cemal’in Vefa Lisesinden hocası ve aynı zamanda komşusu olan İhsan, ondan, hatıratını yazacak olan Nâsır Paşa’nın kâtipliğini yapmasını ister. Cemal, romanın, yukarıda bahsedilen ikinci kısmının beşinci bölümünde Nâsır Paşa’nın konağına ilk kez gitmiştir.

Söz konusu bölümde Cemal ve Nasır Paşa sohbet ederlerken içeriye giren hizmetçi misafirlerin geldiğini haber verir. Bunun üzerine Nâsır Paşa, Cemal’den onlarla birlikte çay içmesini ister. Nâsır Paşa’nın salonunda Kudret Bey, Sakine Hanım, Ekrem Bey, Ekrem Bey’in kızı Leyla, Abdullah Bey, Uncu Hasan Bey, Nâsır Paşa’nın kızı Rezzan Hanım, Nâsır Paşa’nın karısı ve Ali Kemal gibi kimseler bulunur. Ali Kemal bir müddet sonra İttihatçıları hedef alarak Millî Mücadele’nin aleyhinde konuşmaya başlar. Söz, Anadolu’ya gelince

Sakine Hanım, herkesin Anadolu'dan bahsettiğini; fakat aslında kimsenin bir şey bilmediğini söyler. Cemal ise yakından tanıdığı Alâiyeli Ahmet'in şahsında Anadolu insanının trajedisini anlatmaya başlar. Bu anlatımın bütününde Alâiyeli Ahmet âdeta bir sembol hâline gelir.

Cemal'e göre Anadolu demek, öncelikle acı demektir: *“Anlaşılnca da kolay kolay tahammül edilmez. Çünkü Anadolu acıdır, dedim. Eliniz kesildiği zaman bir yere çarptığınız zaman duyduğunuz şey yok mu, işte onu çok büyültün, tahammül edilmeyecek hâle getirin, işte Anadolu odur...”* (Tanpınar 2003: 195). Alâiyeli Ahmet ise tam anlamıyla bu acının vücut bulmuş hâlidir.

Cemal, bir idam mahkûmu olan Alâiyeli Ahmet'i, babası Cevdet Bey'in kaymakamlık yaptığı sahil kasabasında; M... 'de tanır ve altı ay onunla bir dost gibi yaşar. Her sabah ilk iş olarak evlerinin arkasındaki debboyda onu ziyarete gider. Bütün kasaba halkı gece sabaha kadar onun penceresinin önünde, demir parmaklıklar arkasında söylediği türkülerini dinlemektedir. Bu türküler de tıpkı Alâiyeli Ahmet'in kendisi gibi, arkasında birçok farklı ve trajik hikâyeyi barındırır: *“Bilmem Anadolu türkülerini sever misiniz? Korkunç şeylerdir. Birdenbire kulağınızın dibinde bir daha içinden çıkamayacağınız bir uçurum açılır... Artık ondan sonra sizden hayır gelmez! Her şey etrafınızda alt üst olmuştur. Çünkü sıcak ekmek gibi insan ıstırabıyla, azmiyle, hasretle, ölümlle baş başa kalırsınız!”* (Tanpınar 2003: 196).

Alâiyeli Ahmet'in iki türküsü vardır: *“Ben ölürsem benden daha genci var...”*; *“Hükûmetin merdiveni burmalı / Komser beyi odasında vurmali...”* (Tanpınar 2003: 196). Cemal'in ifadesine göre bunlardan birincisi bir Sivas türküsü, diğeri ise Seferberlik'in sonlarına doğru çıkan bir türküdür. Dinleyenlere arka planındaki bir hikâyeyi düşündüren bu iki türküdeki ortak nokta ölüm kavramıdır. Fakat buradaki ölüm, bir gerçeklikten çok acıyı çağırıştır: *“Orada gece yarısı, bütün mahalleyi dolduran sesi dinlemeliydiniz... O korkunç ıstırabı. Eminim ki olduğunuz yerde, hiç görmediğiniz insanlarla dost olur, bilmediğiniz ölümlerin başında beklerdiniz”* (Tanpınar 2003: 196-197). Bunun yanında Tanpınar'ın Sivas türküsü olarak belirttiği ilk türkünün bir varyantının da Antalya yöresine ait olduğunu belirtmek gerekir (Albayrak 2016: 149-150). Söz konusu durumu ise yalnızca bir tesadüf olarak kabul etmek yerinde olacaktır.

Cemal, salondaki insanların bencillikleri sebebiyle Alâiyeli Ahmet'in hikâyesini söz konusu etmekten çekinir. Zira onların hiçbir şey anlamayacaklarını veya hikâyenin onlara

bir şey ifade etmeyeceğini düşünür: “Yorulmuştum. Bu yıldız süslü salonda, kendi hodbinliklerinde mumyalanmış bu insanlar arasında, Alâiyeli Ahmet’in hikâyesini ne diye anlatacaktım? Anlatsam bile anlamayacaklardı” (Tanpınar 2003: 197). Cemal’in tereddüdü, Anadolu insanı ile İstanbul’un yüksek sosyetesini arasındaki zıtlığı gösterir. “Sahnenin dışı” olan İstanbul’un belli bir kesimi, Anadolu’nun varlığını kabul etse de ona nüfuz etmekten bütünüyle uzaktır. Cemal, bu kararsızlıktan sonra hikâyesini anlatmaya başlar.

Alâiyeli Ahmet, hemen her cephede bulunmuş, bir sürü yara almıştır. Karısı Emine’nin kötü yola saptığını duyunca da askerden kaçarak dağa çekilmiştir. İlk başlarda kendi kendine yaşamış ve erkeksiz köylerdeki kadınları korumuştur. Fakat Emine hakkındaki dedikoduları iyice duyduktan sonra etrafa saldırmaya başlamıştır. Öldürdükleri, askerî mahkemede davasından da anlaşıldığı kadarıyla kötü insanlardır. Sekiz dokuz kişiden oluşan maiyetini Millî Mücadele başlayınca cepheye yollamıştır. Bu sırada gittiği her yerde izini kaybettiği karısını aramaktadır. Bir gün Burdur çarşısında ona rastlarsa da utandığı için kaçmaya başlar. Karısı peşinden koşar ve ona başından geçenleri anlatır. Kocasının ölüm haberi gelince Emine’yi aldatmışlar ve onu cinsel anlamda istismar etmişlerdir. Genç kadın bunu bir kader olarak gördüğü için tahammül gösterip başka erkeklerle beraber olmayı sürdürmüştür. Fakat kocasının hayatta olduğunu öğrendiğinde artık yaşamasının imkânı olmadığını düşünmektedir: “İğreniyordum, ama bu da bir hayat... diyordum. Ama seni görünce iş değişti. Şimdi kabil değil artık! Ne bu ayıpla yaşayabilirim, ne de sensiz” (Tanpınar 2003: 198).

Alâiyeli Ahmet, o gece ay ışığı altında ağaçlık bir yerde karısıyla beraber kalmış, sabah olunca onu öldürmüş, insan elinin değmesini istemediği için akşama kadar çok derin bir mezar kazmış, gece yarısı mezarı örtüp sabaha kadar üzerinde uyumuş ve sabah da gidip teslim olmuştur. Tutuklandığında kendisini kurşuna dizmeleri için yalvarmıştır. Fakat Emine’nin yerini söylemediği için yargılanması altı ay sürmüştür ve en sonunda diğer suçlarını yeterli bularak onu idam etmişlerdir.

Cemal, Alâiyeli Ahmet’in hikâyesini kadınlara anlattığı için üzülür ve pişman olur: “Kendi kendime kızıyor, aptallığımdan utanıyordum. Bu, bütün zenginliği içimizde kaldıkça devam eden şeylerdendi” (Tanpınar 2003: 198). Fakat Sakine Hanım anlatılanlara ilgi gösterir ve hatta Alâiyeli Ahmet’in nasıl görüldüğünü öğrenmek ister. Okur bu kısımda, Cemal’in ağzından kısa da olsa onun dış görünüşü hakkında bilgi edinir: “Çok güzel adamdı. İpince, kupkuru bir vücudu vardı. Yüzü o kadar yumuşaktı ki... Bir şair sanabilirdiniz!” (Tanpınar 2003: 198-199).

Alâiyeli Ahmet yaptıklarından pişman olmakla birlikte ölüme de büyük bir teslimiyetle gider. Hatta idam edilmeden önce onun için ağlayan Cemal'i sakinleştirmeye çalışır ve karısı Emine'ye tek hediyesi olan yüzüğü ona verir. Salondakiler Cemal'in anlattıklarından etkilenmişlerdir: *“Hepsi susmuşlardı. Ben ise hatırladığım şeylerden mahzundum. O, alaca sabahta patlayan silâh sesleri olduğu gibi kulağımda idi”* (Tanpınar 2003: 199). Özellikle Ekrem Bey, bu hikâyenin sonunda Anadolu'ya ayrı bir anlam yüklediğini fark etmiştir: *“Bana çok şey öğrettiniz... teşekkür ederim, dedi. Şimdi Anadolu kelimesinin benim için bir manası var”* (Tanpınar 2003: 199). Cemal ise Nâsır Paşa'nın konağından çıktığında hala anlattıklarının etkisindedir:

“Alâiyeli Ahmet'in hikâyesini anlattığıma müteessirdim. Onun Emine'sini kötü insan elinden korumak için hazırladığı, kazanın içinden çıkamayacağı kadar derin mezar hatırımdan çıkmıyordu. Kendimi, aşağı yukarı bu mezarı açmış kadar mücrim görüyordum. Birdenbire hatırıma o zamana kadar unuttuğum bir tafsilat geldi. Alâiyeli Ahmet, bazı günler karısıyla konuşurdu. Bir gün bana: ‘Sen bana insanoğlunun sevilebileceğini öğrettin!’ demişti. Acaba ne demek istemişti? Zindanının köşesinde onun kömür kadar siyah gözlerinin parıldadığını o anda olan bir şey gibi görüyordum” (Tanpınar 2003: 199).

Alâiyeli Ahmet'in ve karısı Emine'nin başına gelen talihsiz olaylar bir vakıya işaret etmektedir. Bu vakıa, Anadolu insanının yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı sıkıntılardır. Söz konusu sıkıntıların temelinde Osmanlı Devleti'nin yıkılmakta oluşunun ve yeni bir düzenin kurulmaya çalışılmasının getirdiği zorluklar vardır. Anadolu halkı peş peşe gerçekleşen Trablusgarp Savaşı (1911-1912), Balkan Savaşları (1912-1913), I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve son olarak Kurtuluş Savaşı'nın (1919-1923) çetin şartlarıyla yüzleşmek mecburiyetinde kalmıştır. Yaklaşık olarak on yılı içine alan bu zaman diliminde gençlik yıllarının önemli bir kısmını cephelerde geçiren insanların sayısı çok fazladır. Geride ise onlardan haber alamayan ve hatta onları öldü sanan kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar vardır. Cephedeki insanların öldüğünün zannedilmesi ise aksinin anlaşılması durumunda birçok trajik hadiseyi beraberinde getirmektedir. Alâiyeli Ahmet'in ve Emine'nin yaşadıkları bunun bir sonucudur. Alâiyeli Ahmet'in aslı olmayan ölüm haberi, hem karısının hem de onun hayatını karartmıştır. Her iki kahraman, Sema Uğurcan'ın da vurguladığı gibi, Anadolu'daki haksızlıkların kurbanıdır ve Ahmet Hamdi Tanpınar, bu romanda Alâiyeli Ahmet ve karısı Emine gibi sıradan insanlara *“sosyal aksaklık işaretçisi”* (Uğurcan 2010: 235-254) işlevini yüklemiştir.

Romanın ilerleyen sayfalarında Alâiyeli Ahmet'in ve karısı Emine'nin, Cemal'in hayata, olaylara ve şahıslara bakışında âdeta bir mihenk taşı durumuna geldiği anlaşılır. Fethi Naci'nin ifadesiyle Cemal, “aydınlık kapıyı Alâiyeli Ahmet'i ve karısını düşünerek arar” (Fethi Naci 2012: 221). Ayrıca baktığı pek çok şeyde Alâiyeli Ahmet'i ve karısını görür. Cemal, Sabiha'nın babası Süleyman Bey'in odasında rastladığı Çingene'nin gözlerine bakınca Alâiyeli Ahmet'i hatırlayıp Çingene'nin bakışlarıyla Alâiyeli Ahmet'in bakışlarını karşılaştırır:

“Alâiyeli Ahmet'in gözleri de bu çingeneninkiler gibi, debboydaki hapishanenin karanlığından insanı çıldırtacak şekilde apaçık bakıyorlardı. Fakat bakışlar ve insanlar aynı değildi. Şüphesiz hiç aynı değildiler. Çingenenin apaçık, üzerimize dikilmiş gözleri sadece kaçıyordu. Çiftenarasının bir asma filizine benzeyen sesi takılmış, düşüncemizin, yaldızlı bir arabeski seyrederken birdenbire bilmediğimiz şeylere kaçtığı gibi, bilinmez yerlere kaçıyordu.

Fakat Alâiyeli Ahmet'in gözleri kaçmıyordu. O, çifte ölümünün arkasından bütün hayata bakıyordu. En ince ve manasız teferruatına kadar gördüğü hayata, bazen güreşmeyi gözüne kestirdiği bir dev, bazen başında beklediği bir hasta gibi bakıyordu.

Çünkü bakmaktan bakmaya, kaçmaktan kaçmaya fark vardır. Çünkü o ve hiç görmediğim karısı, hayata bizden başka türlü bakıyordu” (Tanpınar 2003: 258-259).

Bu mukayese gittikçe genişler ve Cemal sırasıyla Süleyman Bey'in, Atiye teyzenin, Süleyman Bey'in odasındaki fahişenin, Behçet Bey'in, Muhlis Bey'in, İhsan'ın, Nâsır Paşa'nın, Kudret Bey'in ve Sabiha'nın bakışlarını hatırlayıp en son kendi bakışları üzerinde düşünür.⁶ Alâiyeli Ahmet'in bakışları, bu bakışların hepsinden üstündür. Zira onun bakışlarında sevgi ve hayat bir aradadır:

“Hâlbuki ölü olan Alâiyeli Ahmet, benim içimden bütün hayata gülerek bakıyor. Kendisini her gün birkaç defa öldüren hayata, Muhlis Bey'in beraberce dalaşmak istediği zaman köpeği Busefalos'a baktığı gibi sevgiyle, gördüğünü kendi seviyesine çıkartarak bakıyor. Çünkü hayat dediğimiz şey Alâiyeli

⁶ Burada farklı bakışlarının söz konusu edilmesi tesadüfi değildir. İnci Enginün'ün de belirttiği gibi, “Göz üzerinde romancının durması, her biri kendi oyununun oyuncusu olan kahramanları seyreden 'sahnenin dışındakiler'in farklı bakışlarına” (Enginün 2012: 250-254) karşılık gelmektedir.

Ahmet'in sadık köpeğidir, hâlâ üstüne bindiği kır attır, sevdiği kadındır, nefes aldıkça türküsünü söylediği ıssız dağlardır” (Tanpınar 2003: 259).

Bu noktada Süleyman Bey'in odasındaki fahişenin bakışları üzerinde ayrıca durmak gerekir. Onu içinde düştüğü durumdan kurtaracak tek şey, Alâiyeli Ahmet'in karısı Emine'nin duruşu ve düşüncüsü ile arasında bir bağ kurmaya çalışmaktır: *“Tâlihini iyi yüklenebilir, içinde bir tarafı, Alâiyeli Ahmet'in karısını kurtaran o çok küçük şeyi, o çok küçük mucizeyi yüklenebilirse, her şey değişebilir” (Tanpınar 2003: 260).*

Cemal'e göre Alâiyeli Ahmet'in bakışlarıyla bir benzerlik taşıyan kimseler, ancak Anadolu'da düşmanla mücadele eden kimselerdir. Onlar hayata Alâiyeli Ahmet'in gözleriyle bakmaktadırlar. Dolayısıyla Alâiyeli Ahmet'in benzerleri “sahnenin dışı” olan İstanbul'da değil, asıl mücadelenin sürdüğü Anadolu'dadır. Hayatlarındaki pek çok şeyi feda ederek burada düşmana göğüs geren kimseler, mizaç ve hayata bakış noktasında Alâiyeli Ahmet'in birer örneğidir. Cemal, hayata Alâiyeli Ahmet gibi bakmanın bir merhale olduğunu düşünür. Bu merhale, ancak yapılması zor birtakım fedakârlıklardan sonra aşılabilecektir. Cemal, söz konusu fedakârlıkları yapmak, etrafındaki tesirlerden sıyrılmak ve dolayısıyla bu merhaleyi aşmak ister:

“Ben bütün hayatımla erişmek istiyorum. Kafamın bir köşesinde, Alâiyeli Ahmet'in türküleri ve hatırası, iyi beslenmiş, mesafelere susamış atlar gibi bekliyor. Bir gün onlara atlayacağım.

O zaman dağların, denizlerin, otsuz ovaların ve yanık köylerin üzerinden aşacağım. Aşılması onlardan daha güç, daha imkânsız benlik davalarının üstünden geçeceğim.

Her şey mümkündür. Her şey olur. Fakat bir kere etrafımdaki bu gözlerden, ölü, diri, etrafımı saran bu milyonlarca gözden kurtulsam, onların ağından bir yere sıyrılısam...” (Tanpınar 2003: 262).

Alâiyeli Ahmet ile ilgili anlatımın ve ifadelerin bütününden çıkarılacak sonuç, yukarıda da söz konusu edildiği gibi, onun Anadolu'yu ve Anadolu insanını yansıtan bir şahsiyet olarak kurgulanması ve romanda olumlu niteliklerle ortaya konulmuş olmasıdır. Alâiyeli Ahmet başka bir deyişle, *“ümidi, direnişi, kararlılığı, cevheri, Türk milletinin ve vatanının kurtuluşunu, dinamizmi, mücadeleyi, millî varlığı” (Çetin 2011: 43-59)* temsil etmektedir. Bununla birlikte Alâiyeli Ahmet etrafında gelişen anlatımı yalnızca kurguyu tamamlayan sıradan bir unsur olarak görmek mümkün değildir. Alâiyeli Ahmet ve karısının

hikâyesi, *Sahnenin Dışındakiler*'de konu arka planını oluşturan meselelerin başında gelmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Alâiyeli bir şahsın ekseninde Anadolu insanının “sahnenin dışı”nda pek de anlaşılamayan veya fark edilmeyen zengin iç dünyasını esere dâhil etmeye çalışmış ve Cemal'in gözünden yorumlamıştır.

Refik Halid Karay'ın *2000 Yılın Sevgilisi* romanında anlatım, Doktor Fahir karakterinin söz konusu ettiği bir ruh göçü/reenkarnasyon hikâyesi üzerine şekillenir. Eser “Fahir ile Güldal”, “Parmis ile Tamara”, “Ali Pars ile Zerrintaç” ve “1950 ve 3950” başlıklı dört bölümden oluşmaktadır. Birinci ve dördüncü bölümlerde aktüel zaman, ikinci ve üçüncü bölümlerde ise geçmiş zaman anlatılır.

Doktor Fahir, daha önce Büyükkada'da görüp beğendiği Güldal'la İskenderun Garı'nda karşılaşınca büyük bir şaşkınlık yaşar. Üstelik her ikisi de İstanbul'a gidecek ve birleşik kompartımanlarda seyahat edeceklerdir. Doktor Fahir, Güldal'la yakınlaşabilmek için bir hikâye kurgulamıştır. Bu hikâyeye göre, hâlihazırdakinden önce iki defa daha dünya üzerinde yaşadığını iddia etmektedir. Söz konusu yaşantıların ikisinde de kendisi gibi farklı isimler taşıyan Güldal'la sevgilidir. Birinci yaşantıları, içinde buldukları zamandan 2000 yıl önce, Roma hâkimiyetine girmek üzere olan Side'de; ikinci yaşantıları ise 726 yıl önce, Alâeddin Keykubat'ın fethetmek üzere olduğu Alanya'da geçmiştir. Romanın “Parmis ile Tamara” başlığını taşıyan ikinci bölümünde Side'deki, “Ali Pars ile Zerrintaç” başlığını taşıyan üçüncü bölümünde ise Alanya'daki yaşantı anlatılmaktadır.

Doktor Fahir'in hikâyesi için bu mekânları tercih etmesinin sebebi, tarihî eserlerin yoğunlukta olduğu harabeleri gezmekten büyük bir zevk alması, bahsedilen yerleri bir kurguya dâhil edebilecek kadar iyi tanınması ve kendisini tarihî dekor içinde bir kahraman olarak düşünmeyi sevmesidir. Doktor Fahir, gördüğü yerlerin o kadar etkisinde kalmıştır ki romanın sonunda Güldal'a yazdığı mektupta, hikâyede anlattıklarını âdeta gerçekten yaşamış gibi algıladığını söylemektedir: “*Hadisenin en samimi hülasası şudur: Büyük bir ihtimalle maziye de hatırlayarak, o hatırlayışlardan kuvvet alarak harabelerin ruhuma işleyen tesirleri altında hayal ile hakikatin karıştığı iki devir yaşadım*” (Karay 2009: 363).

“Parmis ile Tamara” başlıklı bölümde esas mekân Side olduğu için burada Alanya'ya dair yalnızca bazı kısa bahisler bulunur. Bu kısımda Alanya, tarihte bilinen en eski adıyla “Korakesyon” olarak geçmektedir ve Side ile birlikte büyük bir korsan şehridir. Roma, stratejik önemi bakımından her iki şehri de elde etmek istemektedir: “*Korsanlığın içdenizde başlıca iki yuvası, barınağı, hisarı olan Korakesyon ve Side'yi yola getirmek Roma için*

bilhassa gıda maddelerini temin bakımından elzem görülmüştü” (Karay 2009: 203). Doktor Fahir’e karşılık gelen Parmis ve Güldal’a karşılık gelen Tamara, Side’den kaçarlarken yönlerini Korakesyon’a çevirirler ve oraya sığınmayı düşünürler. Fakat şehrin Roma kuvvetlerine karşı koymadan teslim olduğunu öğrendiklerinde bundan vazgeçerler. Side’ye göre daha korunaklı olan Korakesyon düşünce Side’deki insanların şehri savunma konusunda morallerini yüksek tutmaları güçleşmiştir: *“Hele zapt edilmez sanılan Korakesyon kapılarını açtıktan sonra, esasen halkının maneviyatı kırılmış olan Side’yi koruma imkânsızdı”* (Karay 2009: 225).

“Ali Pars ile Zerrintaç” başlıklı bölümde Alanya, XIII. yüzyıldaki adıyla; “Kalanoros” olarak zikredilir. Söz konusu süreçte şehir, Prens Vard’ın hâkimiyetindedir ve son derece güçlüdür: *“Kalanoros o devirde Mısır’ı haraca bağlamış, kuvvetli bir orduya ve donanmaya sahip, kendi başına buyruk bir beylikti”* (Karay 2009: 244). Alâeddin Keykubat Kalanoros kalesini fethederek *“Akdeniz’e sağlam bir çıkış yeri”* (Karay 2009: 248) bulmak ister. Şehrin stratejik öneminin yanında doğal güzellikler ve tabiatın sunduğu imkânlar da onu cezbe etmektedir:

“Keykubad, imparatorluğun yumuşak iklimli kışlık bir idare merkezine ihtiyacı olduğunu da hesaba katmakta idi. Kalanoros elde edilmesi güç kalesiyle, kumsalıyla, limanı ve bağlık bahçelik dolaylarıyla, hele portakal ve limon yetişen güneşli, sulak iklimi ile bulunmaz bir kış bölgesi idi. Mısır yolunu da burası açabilirdi. Gemi yapmaya elverişli ormanları ve usta amelesi yardımıyla büyük bir donanma orada vücuda getirebilirdi. Bir taraftan Sinop’a, öbür yakadan Kalanoros’a ulaşmış bir devlet artık iç Anadolu’da boğulup kalmaktan kurtulacak, tabii hudutlarına kavuşacaktı. Zaten Konya’nın iskelesi ancak Kalanoros olabilirdi” (Karay 2009: 248).

Romanın bu bölümündeki anlatımda şehrin doğal güzelliklerine birçok vurgunun yapıldığı görülür. Doktor Fahir’i temsil eden Aleksî Paros ve Güldal’ı temsil eden Amora, Alanya yakınındaki Alara Kalesi’ne giderlerken buldukları noktadan görünen Alanya manzarası karşısında âdeta büyülenirler:

“Fılvaki denize bir lav tabakası gibi hışımla atılmış, kabarıp katılaşıp donmuş gibi uzanan yalçın burun üstündeki meşhur korsanlar kalesi, eski çağların Korakesyon’u -ve gelecek devirlerin Alaiyesi, Alanyası- bir berzah teşkil eden

korkunç iki dağ arasından şimdi derlenip toplandığı için vuzuhlaşmış şekliyle pek iyi görünmekte idi.

Surların tirfilleri ve mazgal aralıklarının boşlukları, hele ortadaki iri şatosuyla tepe kısmı muazzam bir taca benziyordu. Üç tarafını sarmış bulunan masmavi sular, firdolayı kenarlarına çarpıp köpüklendiğinden yarımadanın etekleri bembeyaz bir kürkle yahut fisto ile çevrilmiş, denizle hududu belirtilmiş gibiydi. Orada başında tacı, sırtında kayadan gocuğu, Toroslar'dan inmiş bir dev oturmuş, deniz havası alıyordu; az sonra kalkıp gidecek, dağına dönecek, yerini boş bırakacak sanabilirdiniz. Kuntluğuna uymayan bir iğretlik, bir yabancılık tesiri veriyordu” (Karay 2009: 257-258).

Müslüman olduktan sonra Bahaî adını alacak olan Barsimon ise güzellik bakımından hiçbir yeri Alanya'ya denk bulmaz. Hatta onun, tabiatın bir mucizesi olduğunu düşünür. Buradaki Alanya ile ilgili ifadelerde şehrin coğrafi görünümü hakkında ortaya konulan bilgiler de dikkati çekmektedir:

“Şu var ki Alanya kalesinin bulunduğu yer zaten tabiatın tahkimli bir saray yapılmak için hazırladığı yerd. İnsan eli hiçbir saraya onunki gibi surlar üstünde birdenbire yükselivermiş heybetli kayalıklardan bir temel kuramaz, bir tarafını sulak ovalar ve kumsallarla süsledikten sonra şimal tarafını yeşil dağlarla kapatıp önüne Akdeniz'i getirip seremezdi.

Bahaî dağdan bakarken elini kaleye doğru uzatır, derdi ki:

'Bana beşer üstü bir yaratma, bir buluş kudreti verilseydi de kendine dünyada mevcut ne varsa toplayıp tam zevkince, bütün güzellikleri ve ihtişamı toplamış bir yer vücuda getir deselerdi şu yarımada ile civarından daha iyisini kırk yıl düşünsem ve kırk bin kere bozup düzeltsem gene de yapamazdım. Zaten güzel dağ manasına gelen Kalanoros'u gördükten sonra insan dünya üzerinde tabiat tarafından işlenen hataların ne kadar çok olduğunu anlıyor. '...'” (Karay 2009: 308).

Alâeddin Keykubat, Alanya'yı kolaylıkla fethettiğinde şehir çok büyük bir zenginlik ve refah içindedir. Selçuklu hâkimiyeti ise Kalanoros için yeni bir düzen; dolayısıyla yeni bir devrin başlangıcı demektir. Sultan birtakım köklü değişiklikler için emirler vererek bu yeni devre zemin hazırlar:

“Burası servetiyle, mücevherleri ve hazineleriyle dünyanın en refahlı bir beldesi idi. Padişahın ayakları altına avuç avuç altın döktüler. Başından saçılar serptiler. Koca despotlar, sırmalı cübbelerinin etekleri zil çalarak ve birbirlerini itip kakarak Keykubad'ın ellerini öpmek için koşuşuyorlardı.

Kaleden ilk sadır olan ferman şu idi: Kalanoros ismi ulu Hakanın unvanı olan Alâüddin kelimesine izafeten Alâiye'ye çevrilmişti. İkinci emir daha mühimdir. Kale, bir Moğol istilası karşısında hükümdarın evlat ve ahfadına barınak olmak üzere büyütülüp tahkim edilecek ve bir de büyük saray kurulacaktı” (Karay 2009: 301).

Alâeddin Keykubat zamanında şehir kısa süre içinde Türkleşir. Sultan'ın emriyle yüzlerce işçi aynı anda çalışarak büyük imar faaliyetlerinde bulunurlar ve şehri güzelleştirmek adına her yere gül bahçeleri yaparlar. Alâeddin Keykubat'ın planları dâhilinde yarımada, korunaklı ve büyük bir kale hâline getirilir. Aynı zamanda şehre görkemli iki yeni saray yapılır.

Refik Hâlid Karay bu romanda tarihî gerçekliği kurgusal unsurlarla süsleyerek Alanya'yı okurun karşısına farklı bir atmosfer içerisinde çıkarır. Bu bağlamda mekân tasvirlerine ayrı bir önem verip şehrin doğal güzelliğine dikkat çeker. Eserdeki olaylar gibi, mekâna dair ifadeler de büyük ölçüde gerçeklik taşır. Yazarın bu konuda -romanda da zaman zaman isimlerini söz konusu ettiği- Evliya Çelebi, İbn-i Battuta, İbn-i Bîbî, Yazıcızâde Ali gibi isimlerin eserlerine müracaat ettiği anlaşılmaktadır.

Sonuç

İncelemenin bütününde de ifade edildiği gibi, Alanya, Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* romanlarında Alanyalı karakterler bağlamında söz konusu edilmektedir. Refik Halid Karay'ın *2000 Yılın Sevgilisi* romanında ise şehrin, öncelikle mekânsal değeri noktasında kurguda yer aldığı görülür. Hem *Kuyucaklı Yusuf*'taki Alanyalı Kâzım hem de *Sahnenin Dışındakiler*'deki Alâiyeli Ahmet, tâli şahıs kategorisinde değerlendirilebilirler. Bununla birlikte Alanyalı Kâzım, Sabahattin Ali'nin Edremit'in toplumsal yapısıyla ilgili realist gözlemlerinin bir parçasıdır. Tanpınar ise Alâiyeli Ahmet'i Anadolu'nun bir sembolü olarak kurguya dâhil etmektedir. Ona göre Alâiyeli Ahmet demek, Anadolu demektir ve Anadolu bütünüyle “acı” anlamına gelmektedir.

Son olarak Alanya ile ilgili anlatım açısından *2000 Yılın Sevgilisi*, *Kuyucaklı Yusuf* ve *Sahnenin Dışındakiler*'den farklı bir konumda bulunur. Bu romanda Alanya, harabeleri gezmeye çok meraklı olan ve bölgeyi iyi tanıyan Doktor Fahir tarafından tarihsel süreçlere dayanan -Roma, Bizans ve Selçuklu olmak üzere- karakteristik birtakım özellikleriyle söz konusu edilmektedir. Dolayısıyla okur *2000 Yılın Sevgilisi* romanıyla Alanya özelinde kurgusal da olsa orijinal bir mekân yorumuyla karşılaşır. Bununla birlikte önem derecelerine veya eserde yer alış şekillerine bakmaksızın her üç romanda da Alanya'nın konu edilmesinin edebiyat tarihi açısından önem taşıyacağı kesindir.

Kaynakça

- Aktaş, Şerif (1986). *Refik Halid Karay*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Albayrak, Nurettin (2016). *Tanpınar'ın Türküsi / Tanpınar'dan Anadolu'nun Yazılmamış Romanlarına*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bostan, İdris (1989). "Alanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C II). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 339-341.
- Cevdet Kudret (2004). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman III*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Çetin, Nurullah (2011). "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler* Adlı Romanına Millî Mücadele'nin Yansıması". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 6, s. 43-59.
- Dere, Mustafa (27-29 Kasım 2015). "Mahur Beste Romanında II. Abdülhamid ve Dönemi", *III. Milletlerarası Tarihî Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni*'nde Sunulmuş Bildiri. Türkiye Yazarlar Birliği, Konya.
- Enginün, İnci (2012). "Sahnenin Dışındakiler". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları I*. İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 250-254.
- Fethi Naci (2012). *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*. İstanbul: İş Bakası Kültür Yayınları.
- Genç, Serdar (2009). "1835 Yılı Esnaf Sayımı Çerçevesinde Edremit Esnaf Teşkilatı". *U. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 10, s. 277-293.
- Genç, Serdar (2013). "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Edremit'te Yabancılar". *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*. (Ed. Ahmet Şimşirgil vd.). İstanbul KTB Yayınları, s. 358-379.
- Göde, Kemal (2004). "Selçuklu Türkiye'sinde Alâiye'nin Yeri ve Önemi". *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*. Alanya: Alanya Kültür Sanat ve Turizm Vakfı, s. 107-108.
- Gönüllü, Ali Rıza (2008). *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Güneş, Mehmet (2016). *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları / Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar*. İstanbul: Hece Yayınları.
- İleri, Selim (2008). "Sahnenin Dışındakiler". "Bir Gül Bu Karanlıklarda" *Tanpınar Üzerine Yazılar*. (Haz. Abdullah Uçman-Handan İnci). İstanbul: 3 F Yayınları, s. 221-224.
- Karay, Refik Halid (2009). *2000 Yılın Sevgilisi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.

- Kerman, Zeynep (Haz.) (2017). *Tanpınar'ın Mektupları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Koç, Murat (2014). *Ahmet Hamdi Tanpınar Araştırmaları / Ömrün Gecesinde Sükût*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Konyalı, İbrahim Hakkı (1946). *Alanya / Tarihi-Turistik Kulavuz*. İstanbul: Ayaydın Basımevi.
- Korkmaz, Ramazan (2016). *Sabahattin Ali / İnsan ve Eser*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Lloyd, Seton; Rice, D. Storm (1989). *Alanya ('Alā'ıyya)*. (Çev. Nermin Sinemoğlu). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Moran, Berna (2005). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkan, Süleyman (2004). "M.Ö. II. Binde Alanya ve Civarı". *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*. (Ed. Faruk Nafiz Koçak). Alanya: Alanya Kültür Sanat ve Turizm Vakfı, s. 115-116.
- Sabahattin Ali (2007). *Kuyucaklı Yusuf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2003). *Sahnenin Dışındakiler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Törenek, Mehmet (2009). *Başka Hayatlar Peşinde / Tanpınar'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Uğurcan, Sema (2010). "Tanpınar'ın Romanlarında Sıradan İnsanlar", *Ahmet Hamdi Tanpınar*. (Ed. Abdullah Uçman-Handan İnci). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 235-254.